



## Proefdieren trainen: welzijn, manipulatie of verraad?

Proefdieren trainen in het rustig ondergaan van handelingen neemt stress weg en is dus goed voor hun welzijn en voor de wetenschap. De keerzijde is dat we hiermee misschien wel het ultieme verraad plegen. Dit is geen pleidooi tegen trainen, maar een uitnodiging om goed stil te staan bij nuances in de ethische blik op trainen.

Monique Janssens<sup>1</sup>, Frans Stafleu<sup>2</sup>  
Contact: M.R.E.Janssens@uu.nl

De Instantie voor Dierenwelzijn Utrecht (waar één van de auteurs aan verbonden is) stimuleert het trainen van de proefdieren waar dat zinvol is. Dat trainen goed is voor het welzijn van proefdieren lijkt daarbij een onweerlegbaar gegeven, en dat is het ook. Toch willen wij als dierethici ook een ander licht op het trainen werpen. Niet om het promoten van trainen af te remmen, maar om iedereen aan het denken te zetten.

### Utilisme

Vanuit de utilistische dierethiek, die welzijn centraal stelt, is er niets op tegen om proefdieren te trainen. Het vermindert de stress van het dier en vaak dat van degene die de dieren hanteert. Dat is prettiger voor beiden, en bovendien is het goed voor de kwaliteit van het onderzoek.

### Rechts- of plichtsethiek

Kijk je vanuit de rechts- of plichtsethiek, dan ligt het iets anders. Daarin is bijvoorbeeld het zelfbeschikkingsrecht belangrijk: het recht om goed geïnformeerde en authentieke keuzes over jezelf te maken. Het concept van 'geïnformeerde toestemming' (informed consent) bij proeven met menselijke vrijwilligers komt daarvandaan. Wie slecht geïnformeerd wordt of met een buitenproportioneel geldbedrag verleid wordt om mee te doen aan een experiment, kan geen authentieke geïnformeerde toestemming geven. Die toestemming is dan gemanipuleerd, en dat vinden we niet ethisch.

Dit geldt misschien ook wel voor een dier. Een dier kan de gevolgen van de training niet overzien, en wordt met beloningen verleid om iets te ondergaan wat waarschijnlijk niet zo prettig voor het dier is. Je zou dus kunnen zeggen dat het dier gemanipuleerd wordt om mee te werken aan iets wat niet in het belang van dat dier is.

### 'Politieke' benadering

Dan is er de 'politieke' benadering in de dierethiek, die zich onder andere bezighoudt met de emancipatie van dieren. De filosofe Eva Meijer laat zien dat dieren kunnen ageren. Zij kunnen van zich laten horen door geluiden te maken en keuzes maken door bijvoorbeeld weg te lopen van een situatie die hen niet bevalt, als we ze die ruimte maar geven. Dieren kunnen veel meer dan we misschien soms denken. Wie dagelijks met dieren werkt of samenleeft weet dat wel.

### Relatiebenadering

Het grootste probleem ontstaat bij de relatiebenadering in de ethiek, de stroming die relaties centraal stelt. Deze benadering gaat ervan uit dat we meer verantwoordelijkheid hebben voor onze naasten dan voor degenen die fysiek of emotioneel wat meer op afstand staan. Ook speelt het begrip vertrouwen een belangrijke rol. En daar wringt de schoen als je nadenkt over het trainen van dieren voor dierproeven: tijdens het trainen schep je een vertrouwensband met het dier, en op grond daarvan vertrouwt het dier erop dat je hem geen kwaad zal doen. Klopt dat? Eigenlijk is dat precies wat we wel doen, want veel dierproeven vragen om het aantasten van het welzijn van het dier en ze eindigen bijna altijd met de dood. Zo bekeken schaad je de vertrouwensband met het dier die je zo zorgvuldig hebt opgebouwd en zou je kunnen zeggen dat je het dier verraadt.

### Ga vooral door met trainen!

We willen benadrukken dat we niet tegen het trainen van proefdieren zijn waar dat beter is voor de dieren en de wetenschap. Ook wij hebben de video's van RISE [1] gezien, waar ratten volkomen op hun gemak op schoot zitten en zich tussen het aaien en knuffelen door aan laten prikken in de staart. Deze dieren hebben absoluut een betere dag dan een rat die zonder training aangeprikt wordt. En denk ook maar aan het hanteren van muizen met buizen of het 'cuppen' van muizen, in plaats van het optillen van de dieren aan de staart [2]. Ook dat zijn vormen van training en die zijn absoluut in het voordeel van de muis en de wetenschap.

Maar laten we niet vergeten dat we dan kijken met de blik die zegt: die handeling doen we sowieso, hoe kunnen we dan de stress minimaliseren? Pas als je dat uitgangspunt loslaat en met wat meer afstand kijkt, ontdek je dat je het dier verzoekt zich vrijwillig aan te bieden voor dierproeven, of dat je hem zelfs verraadt, omdat je het vertrouwen schaadt dat je met de training hebt opgebouwd.

### Jammer dan

Eén van de auteurs was onlangs bij een lezing van de wereldberoemde etholoog en primatenonderzoeker Frans de Waal. Zijn onderzoeksgroep werkt veel met gedragsobservatie, maar ook met experimenten waarvoor de primaten getraind worden. Hij vertelde dat ze vrijwillig meedoen aan de proeven. "We roepen ze, en dan hopen we dat ze komen." Misschien heeft hij wel een passend midden gevonden tussen manipulatie en zelfbeschikking, want als de dieren niet komen, gaat de proef die dag eenvoudig niet door.

<sup>1</sup> Monique Janssens is ethicus en communicatieadviseur. Zij werkt bij de Instantie voor Dierenwelzijn Utrecht en als zelfstandig adviseur en trainer in Ethisch Bedrijf. Zij is lid van de Nieuwe DEC en van het Nationaal Comité advies dierproevenbeleid.

<sup>2</sup> Frans Stafleu is dierenarts en ethicus, is lid van enkele dierexperimentencommissies, en is langzamerhand ook gepensioneerd.

### Bronnen

